

## ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ НАДАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ФІНАНСОВОЇ ТА ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ

### LEGAL MECHANISM FOR PROVIDING INTERNATIONAL FINANCIAL AND HUMANITARIAN ASSISTANCE

Боровик А.В., д.ю.н., доцент,  
віце-президент з наукової роботи

*Науково-дослідний інститут публічного права*

Кравченко О.С., к.ю.н., член-кореспондент Академії адміністративно-правових наук,  
старший науковий співробітник

*Науково-дослідний інститут публічного права*

У статті проаналізовано багатоаспектний правовий механізм надання міжнародної фінансової та гуманітарної допомоги, що набув виняткової актуальності в контексті повномасштабної збройної агресії проти України. Виконано комплексний огляд суб'єктного складу міжнародної підтримки, який охоплює міжурядові та неурядові організації (зокрема, ООН, ЄС, УВКБ ООН, МОМ, ВПП, МКЧХ, Save the Children, MSF, Caritas), міжнародні фінансові інституції (МВФ, Світовий банк, ЄБРР), приватний сектор та уряди й народи окремих держав. Здійснено класифікацію форм допомоги, виділивши фінансову (позики, гранти, кредити), гуманітарну (продовольство, медикаменти, житло, предмети першої необхідності), технічну (експертна підтримка, навчання, обладнання) та військову складові, що підкреслює її всеосяжний характер.

У межах дослідження визначено, що міжнародно-правова основа надання допомоги ґрунтується на засадничих принципах міжнародного права, включаючи суверенітет, невтручання, співробітництво, гуманність, нейтральність та неупередженість. Розглянуто роль Міжнародного гуманітарного права, зокрема Женевських конвенцій та Додаткових протоколів, у регламентації гуманітарної допомоги в умовах збройних конфліктів, що закріплює право на її отримання жертвами та обов'язок сторін конфлікту забезпечувати її безперешкодне проходження. Проаналізовано використання рамкових угод про співробітництво та конкретних договорів про позики і гранти як ключових інструментів фінансової та технічної допомоги, які деталізують умови її надання, використання та контролю. Охарактеризовано національно-правову основу отримання допомоги в Україні, що охоплює бюджетне, податкове, митне законодавство, закони про міжнародні договори, публічні закупівлі, діяльність благодійних організацій та антикорупційні норми. Особливо звернуто увагу на законодавство про правовий режим воєнного стану, що регулює особливості отримання та розподілу допомоги в умовах надзвичайних ситуацій. Виявлено існуючі недоліки механізмів допомоги, зокрема проблеми координації, логістики, доступу до постраждалих районів та ризики нецільового використання коштів. Сформульовано перспективи вдосконалення системи міжнародної допомоги, що включають посилення координації, гармонізацію національного законодавства з міжнародними стандартами, забезпечення прозорості та підзвітності, а також розвиток інноваційних підходів для довгострокового відновлення країни.

**Ключові слова:** міжнародна допомога, фінансова допомога, гуманітарна допомога, правовий механізм, міжнародне право, міжнародне співробітництво.

This article analyzes the multifaceted legal mechanism for providing international financial and humanitarian assistance, which has gained exceptional relevance in the context of the full-scale armed aggression against Ukraine. A comprehensive overview of the subjects involved in international support has been conducted, encompassing intergovernmental and non-governmental organizations (including the UN, EU, UNHCR, IOM, WFP, ICRC, Save the Children, MSF, Caritas), international financial institutions (IMF, World Bank, EBRD), the private sector, and the governments and peoples of individual states. A classification of aid forms has been carried out, distinguishing between financial (loans, grants, credits), humanitarian (food, medicine, shelter, essential items), technical (expert support, training, equipment), and military components, which underscores its comprehensive nature.

Within the scope of the study, it has been determined that the international legal basis for providing aid is founded on the fundamental principles of international law, including sovereignty, non-interference, cooperation, humanity, neutrality, and impartiality. The role of International Humanitarian Law, specifically the Geneva Conventions and their Additional Protocols, in regulating humanitarian assistance in armed conflicts has been examined, enshrining the right of victims to receive aid and the obligation of parties to the conflict to ensure its unimpeded passage. The use of framework cooperation agreements and specific loan and grant agreements has been analyzed as key instruments for financial and technical assistance, detailing the terms of its provision, utilization, and control. The national legal framework for receiving aid in Ukraine has been characterized, covering budget, tax, customs legislation, laws on international treaties, public procurement, the activities of charitable organizations, and anti-corruption norms. Special attention has been drawn to the legislation on the legal regime of martial law, which regulates the specifics of receiving and distributing aid in emergency situations. Existing shortcomings of aid mechanisms have been identified, particularly issues of coordination, logistics, access to affected areas, and risks of misappropriation of funds. Prospects for improving the system of international assistance have been formulated, including strengthening coordination, harmonizing national legislation with international standards, ensuring transparency and accountability, and developing innovative approaches for the country's long-term recovery.

**Key words:** international aid, financial assistance, humanitarian assistance, legal mechanism, international law, international cooperation.

**Постановка проблеми.** Актуальність дослідження правового механізму надання міжнародної фінансової та гуманітарної допомоги зумовлена безпрецедентними викликами, з якими зіткнулася Україна після повномасштабного вторгнення російської федерації у лютому 2022 р., що є продовженням російської агресії проти України, розпочатої у 2014 р. В умовах масштабних руйнувань, міграційної кризи та гуманітарної катастрофи, міжнародна підтримка стала одним з ключових факторів забезпечення життєдіяльності держави та виживання її населення. Ефективність такої допомоги безпосередньо залежить від чіткості, злагодженості та відповідності міжнародному та національному законодавству її правових механізмів.

Необхідність аналізу цих механізмів впливає з потреби максимізувати оперативність та цільове використання ресурсів, мінімізувати корупційні ризики та забезпечити відповідність наданої допомоги принципам міжнародного гуманітарного права і прав людини. Воєнні дії, що тривають, спричиняють постійні зміни у правовому полі, вимагаючи гнучкої адаптації нормативних актів та створення нових інструментів для реагування на динамічні потреби, в т.ч. в сфері надання фінансової і гуманітарної допомоги. Таким чином, дослідження правових засад, форм та суб'єктів міжнародної допомоги, а також виявлення проблемних аспектів і перспектив її вдосконалення, є критично важливим для забезпечення стабільності та від-

новлення України, а також для формування рекомендацій щодо майбутньої відбудови країни.

**Аналіз останніх досліджень** у сфері правового регулювання міжнародної фінансової та гуманітарної допомоги демонструє зростання наукового інтересу, особливо після повномасштабного вторгнення в Україну у 2022 р. Актуальні праці, зокрема дослідження І. О. Бесєдіної щодо принципів гуманітарної допомоги, підкреслюють важливість дотримання фундаментальних засад цієї діяльності. Науковці у своїх дослідженнях зосереджуються на комплексній взаємодії міжнародного гуманітарного права та прав людини, ефективності координації між численними міжнародними та національними акторами, адаптації національного законодавства країн-реципієнтів до вимог міжнародних угод і проблем, пов'язаних із корупційними ризиками та забезпеченням прозорості в сфері надання фінансової і гуманітарної сфери. Ці дослідження є ключовими для розуміння складності і багатогранності правового механізму міжнародної допомоги та формування рекомендацій щодо його подальшого вдосконалення.

**Мета статті** полягає у дослідженні правового механізму надання міжнародної фінансової та гуманітарної допомоги.

**Виклад основного матеріалу.** Після початку війни на сході України в 2014 р., а також після широкомасштабного вторгнення росії у 2022 р. міжнародна спільнота активно підтримує Україну фінансово та у гуманітарній сфері, зокрема, допомогу надходить від: міжнародних організацій (наприклад, ООН, ЄС, Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (UNHCR), Міжнародної організації з міграції (IOM), Всесвітньої продовольчої програми (WFP), Міжнародного валютного фонду (МВФ), Світового банку, Європейського банку реконструкції та розвитку та ін.); неурядових організацій (наприклад, Міжнародного комітету Червоного Хреста, Save the Children, Médecins Sans Frontières, Caritas та ін.); приватного сектору (наприклад, актори, співаки та спортсмени світового рівня, підтримують Україну у російсько-українській війні, зокрема: Мадонна, Принцеса Уельська Кетрін Міддлтон, Сара Джессіка Паркер, Джек Глісон, подружжя Міла Куніс та Ештон Кутчер, Стивен Фрай, рок-гурт Guns N' Roses, Мартін Скорсезе та ін.); урядів та народів інших країн (наприклад, Великої Британії, Італії, Іспанії, Словаччини, Чехії, Франції, Канади, Нідерландів, Болгарії, Данії, Німеччини, Норвегії, Румунії, Болгарії, Данія, Німеччини, Норвегії, Словаччини та ін.).

Допомога міжнародних організацій, неурядових міжнародних організацій, приватного сектору, урядів та народів інших країн є критично важливою для підтримки економічної стабільності, вирішення гуманітарних проблем, задоволення військових потреб та реалізації структурних реформ в Україні в умовах російсько-української війни.

На міжнародному рівні правовий механізм надання допомоги базується на низці ключових принципів, такі як: принцип суверенітету (допомога надається за згодою держави-отримувача та не повинна порушувати її суверенітет), принцип невтручання (надання допомоги не може бути використано для політичного тиску або з метою зміни політичного режиму), принцип співробітництва (держави повинні співпрацювати у вирішенні глобальних проблем, включаючи надання фінансової і гуманітарної допомоги), принцип гуманності (гуманітарна допомога надається в т.ч. з метою забезпечення прав цивільного населення, незалежно від їхньої національності, раси, релігії, статі, політичних переконань чи інших дискримінаційних ознак), принцип нейтральності та неупередженості (гуманітарна допомога не повинна відображати політичні, релігійні чи інші погляди та надається пропорційно потребам). У своїй статті І.О. Бесєдіна визначає більш розширений перелік принципів надання гуманітарної допомоги «узгальнений їх перелік: 1) Гуманність; 2) Нейтральність;

3) Неупередженість; 4) Незалежність; 5) Добровільність; 6) Єдність; 7) Універсальність; 8) Координація; 9) Якість; 10) Ефективність; 11) Підзвітність; 12) Різноманітність партнерських відносин» [1, с. 494].

Нормативно-правову основу надання фінансової та гуманітарної допомоги на міжнародному рівні складають такі МНПА, як: Статут Організації Об'єднаних націй (наприклад, ст. 1 закріплює положення у відповідності до якого ООН в т.ч. має на меті «здійснювати міжнародне співробітництво у вирішенні міжнародних проблем економічного, соціального, культурного та гуманітарного характеру, а також у заохоченні та розвитку поваги до прав людини й основних свобод для всіх, без розрізнення раси, статі, мови та релігії» [2]); Резолюції Генеральної Асамблеї та Ради Безпеки ООН, які містять рекомендації або зобов'язують держави надавати фінансову та гуманітарну допомогу в конкретних ситуаціях (наприклад, у разі збройних конфліктів чи стихійних лих); Женевські конвенції 1949 р. та Додаткові протоколи до них регулюють надання гуманітарної допомоги в умовах збройних конфліктів, закріплюючи право на допомогу для жертв конфліктів та обов'язок сторін конфлікту дозволяти надання гуманітарної допомоги; Рамкові угоди про співробітництво (наприклад, Угода про співробітництво у сфері безпеки між Україною та Швецією від 31.05.2024 р. включає розділ «Гуманітарна співробітництво», який визначає, що «Учасники підтверджують, що, оскільки Україна розпочинає раннє відновлення та відбудову, вони забезпечать продовження добре скоординованої життєво необхідної гуманітарної допомоги, де вона є необхідною. Учасники співпрацюватимуть для забезпечення більш пріоритетованої, адресної гуманітарної допомоги тим, хто її найбільше потребує» [3]); Статuti та правила міжнародних фінансових інститутів (наприклад, Розділ 3 (b) Статті V встановлює, що Фонд може здійснювати операції з використання своїх ресурсів, які відповідають його цілям, і що ці операції повинні здійснюватися з дотриманням відповідних умов та правил, визначених Фондом, правила стосуються, зокрема, і вимог до країн-отримувачів щодо проведення економічних реформ в тій чи іншій сфері [4]).

Національно-правова основа надання міжнародної фінансової та гуманітарної допомоги формується законодавством кожної окремої держави, що виступає або донором, або реципієнтом. Для країн-донорів правовий механізм охоплює бюджетне законодавство, що визначає процедури виділення коштів з державного бюджету на міжнародні цілі, а також норми зовнішньоекономічної діяльності, що регулюють укладання відповідних міжнародних угод. Окрім цього, можуть діяти спеціальні закони про міжнародне співробітництво та відомчі нормативно-правові акти міністерств закордонних справ чи фінансів, що деталізують порядок та пріоритети надання такої допомоги. З іншого боку, для країн-реципієнтів допомоги національна правова база є не менш розгалуженою, оскільки включає законодавство про міжнародні договори, що регулює їх ратифікацію та імплементацію, а також бюджетне законодавство, що встановлює порядок обліку, використання та контролю за отриманими коштами чи іншою гуманітарною допомогою. Важливу роль відіграють податкове та митне законодавство, що передбачає пільги для гуманітарних вантажів, законодавство про державні закупівлі, що може застосовуватися до проєктів, фінансованих за рахунок допомоги, а також закони, що регулюють діяльність громадських і благодійних організацій, які часто є основними дистриб'юторами допомоги. Крім того, антикорупційне законодавство є важливим для запобігання нецільовому використанню коштів, а в умовах надзвичайного чи воєнного стану можуть запроваджуватися спеціальні процедури для спрощеного ввезення та розподілу гуманітарної допомоги. Наприклад, Закон України «Про гуманітарну допомогу» у своїх нормах «визначає пра-

вові, організаційні, соціальні засади отримання, надання, оформлення, розподілу і контролю за цільовим використанням гуманітарної допомоги та сприяє гласності і прозорості цього процесу» [5].

За даними Національного банку України обсяг міжнародної допомоги станом на кінець лютого 2023 р. перевищив 38 млрд. доларів. Наприклад, станом на 15.01.2023 р. загальна військова допомога США склала 44,3 млрд. доларів, фінансова допомога 25 млрд. доларів, а гуманітарна 37 млрд. доларів [6].

Зокрема, допомога міжнародних урядових та неурядових організацій виражається у наступному:

1. МВФ: надано терміновий кредит у розмірі 1,4 млрд. на підтримку бюджетних потреб та платіжного балансу України в рамках Інструменту швидкого фінансування (Rapid Financing Instrument), затверджено програму фінансової підтримки України Stand-by на суму 5 млрд. доларів США, ініційовано програму довгострокової підтримки макроекономічної стабільності, забезпечення стійкого економічного зростання та зміцнення фінансової системи України Extended Fund Facility (EFF), проводяться консультації з питань економічної політики, надається технічна допомога в сфері податкової політики, банківського нагляду та державних фінансів [7].

2. Світовий банк: оголошено пакет допомоги на підтримку охорони здоров'я, соціальних програм та відновлення критичної інфраструктури, засновано проект «Підтримка державних видатків для забезпечення стійкого державного управління в Україні» (PEACE) на 3 млрд. доларів США (наприклад, у рамках даної програми надається допомога у виплаті пенсій людям похилого віку, виплаті закладам охорони здоров'я за програмою медичних гарантій, заробітної плати вчителям та працівникам Державної служби з надзвичайних ситуацій, соціальної допомоги для дітей з інвалідністю та бідних, субсидій на житлово-комунальні послуги, впровадження грантів внутрішньо переміщеним особам, така допомога характеризується як «швидка, адресна та прогнозована підтримка» [8]).

3. ЄС: надано макрофінансову допомогу на суму 1,2 млрд. євро, яка включає гранти та кредити, що було спрямовано на підтримку бюджету, реалізацію реформ та стабілізацію фінансового сектора України, затверджено пакет допомоги на суму 5 млрд. євро для підтримки енергетичного сектора, гуманітарної допомоги та відновлення інфраструктури України, впроваджено програму технічної допомоги підтримки спроможності українських інституцій та реформування державного управління [7].

4. ООН: запроваджено гуманітарний план дій на суму 4,5 млрд. доларів США, який включає заходи з надання медичних послуг, забезпечення житлом, доступу до чистої води та продовольчої допомоги, надано допомогу розмір 3,5 млрд. доларів в сфері підтримки соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб та освіти, розроблено План гуманітарних потреб і реагування, Регіональний план реагування на потреби біженців на 2024 р., механізм перехідного фінансування (Bridge financing) та ін.

5. Єврокомісія: переглянуто багаторічну фінансову програму (Multiannual Financial Framework, MFF) на 2021-2027 рр., запропоновано створення фонду Ukraine Facility (інструмент з підтримки економічного розвитку та відновлення України в межах євроінтеграції, переходу до зеленої, цифрової та інклюзивної економіки – рис. 1) із запланованим наповненням прямого бюджетного фінансування та грантів у 50 млрд. у період 2024–2027 рр. [9], запроваджено низку санкцій проти росії з метою послаблення її фінансової спроможності продовження російсько-української війни та економічної ізоляції.

6. Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР): здійснено підтримку банківської системи України, профінансовано модернізацію української енергетичної структури, надається підтримка аграрного сектору

України для забезпечення продовольчої безпеки в умовах війни, малого та середнього бізнесу (особливо підприємств, які перемістилися з районів активних бойових дій до більш безпечних українських регіонів), фінансування ремонту та модернізації ключових транспортних коридорів (зокрема, відновлення залізничні шляхи, автомобільні доріг та мостів, які були пошкоджені внаслідок бойових дій), підтримка в сфері охорони здоров'я і модернізація медичних закладів [7].

| Український Фонд (Ukrainian Facility)                                                                                                                                                                                                                                            |                                                                                                                                                                                                                                                                    |                                                                                                                                                                                                                                                                                        |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Компонент 1                                                                                                                                                                                                                                                                      | Компонент 2                                                                                                                                                                                                                                                        | Компонент 3                                                                                                                                                                                                                                                                            |
| Підтримка Плану відновлення України                                                                                                                                                                                                                                              | Інвестиційна програма України                                                                                                                                                                                                                                      | Програми підтримки                                                                                                                                                                                                                                                                     |
| <ul style="list-style-type: none"> <li>Підтримка ЄС у межах Плану відновлення України (Ukraine Plan) через надання грантів та позик;</li> <li>Підтримка реформ, що наближують вступ до ЄС, відновлення, реконструкції, модернізації, для нагальних фінансових потреб.</li> </ul> | <ul style="list-style-type: none"> <li>Створення механізму зниження ризиків для інвесторів через міжнародні фінансові інституції (IFI) з метою збільшення інвестицій та залучення нових інвесторів;</li> <li>Підтримка українського приватного сектору.</li> </ul> | <ul style="list-style-type: none"> <li>Технічна підтримка Уряду України (наближення до EU acquis та структурні реформи);</li> <li>Розбудова спроможності органів влади на національному, регіональному та локальному рівнях;</li> <li>Підтримка громадянського суспільства.</li> </ul> |
| до 78% (до €39 млрд)                                                                                                                                                                                                                                                             | до 16% (до €8 млрд)                                                                                                                                                                                                                                                | до 5% (до €2,5 млрд)                                                                                                                                                                                                                                                                   |

**Рис. 1. Напрямки підтримки Ukrainian Facility**  
(за матеріалами сайту European Commission  
<https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-06/Ukraine-facility-11.pdf>)

7. Міжнародна організація з міграції (МОМ): впровадження програм підтримки внутрішньо переміщених осіб з метою забезпечення їх житлом, медичною та психологічною допомогою, продовольчими пакетами і гігієнічними наборами, розгортання мобільних медичних бригад для надання первинної медичної допомоги та психологічної підтримки постраждалим від війни цивільним особам, співпраця з державними органами, органами місцевого самоврядування, міжнародними неурядовими організаціями та агенціями ООН для забезпечення комплексного вирішення гуманітарних проблем в Україні у зв'язку із російсько-українською війною, збір та аналіз даних щодо кількості внутрішньо переміщених осіб та обсягів гуманітарних потреб, підтримка навчальних закладів та сприяння отриманню освіти молоді дітей в умовах війни [7].

8. UNICEF: захист дітей від жорстокого поводження та насильства в ході збройного конфлікту, інформування дітей щодо їх прав та підтримки ефективної політики в інтересах дітей [10].

9. Міжнародна фінансова корпорація (International Finance Corporation, IFC): сприяння економічному зростанню країн, що розвиваються, через заохочення приватного підприємництва у виробничому секторі в т.ч. під час російсько-української [10].

В Україні гуманітарну допомогу надають понад 700 гуманітарних організацій, до яких відносяться як міжнародні агентства, так і місцеві неурядові організації та благодійні фонди, основним напрямком діяльності яких залишається забезпечення цивільного населення продуктами, предметами першої потреби та засобами до існування.

Також, до міжнародних урядових і неурядових організацій, які надають допомогу Україні, відносяться: Представництво дитячого фонду ООН в Україні (підтримка багатодітних сімей та сімей з дітьми-інвалідами), Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (підтримка внутрішньо переміщених осіб на всій території України із числа осіб, які одержують пенсію до 3 000 грн. на місяць), Всесвітня продо-

вольча програма ООН (підтримка внутрішньо переміщених осіб на всій території України в порядку черги, відповідно до дати включення до бази даних), Місія Міжнародного Комітету Червоного Хреста в Україні та Товариство Червоного Хреста України (підтримка малозабезпеченим сім'ям, зокрема з числа переселенців та інших, на всій території України), Норвезька рада у справах біженців (підтримка переселенців та осіб, які проживають на тимчасово окупованих, деокупованих територіях та в зоні активних бойових дій), RED ROSE CDS LIMITED (підтримують внутрішньо переміщених осіб, пенсіонерів, осіб з інвалідністю), Естонська рада у справах біженців (підтримка вразливим категоріям населення для покриття базових потреб, зокрема в продуктах харчування, засобах гігієни та тимчасовому житлі) та ін. [10].

Зокрема, Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій співпрацює з такими міжнародними організаціями як: UNHCR/United Nations High Commissioner for Refugees (Управління Верховного комісара ООН у справах біженців); UNICEF/United Nations International Children's Emergency Fund (Дитячий фонд ООН); WFP/ World Food Programme (Всесвітня продовольча програма); IOM/International Organization for Migration (Міжнародна організація з міграції); ICRC/International Committee of the Red Cross (Міжнародний комітет Червоного Хреста); OCHA/Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (Управління з координації гуманітарних питань).

Механізми контролю та відповідальності за надання міжнародної фінансової та гуманітарної допомоги є невід'ємною частиною правового поля, спрямованого на забезпечення її ефективності, прозорості і цільового використання, що включає багатосторонній підхід, який охоплює як донорів, так і реципієнтів допомоги.

Одним з ключових інструментів правового механізму надання фінансової та гуманітарної допомоги на міжнародному рівні є моніторинг та оцінка ефективності фінансової та гуманітарної допомоги, які проводяться як країнами-донорами, так і міжнародними організаціями. Наприклад, Міжнародний Валютний Фонд (МВФ) під час надання фінансової допомоги активно здійснює моніторинг виконання Україною умов меморандумів, які часто включають структурні реформи та показники макроекономічної стабільності. Такі вимоги та відповідний моніторинг закріплені у Статуті МВФ, зокрема в Статті V «Операції та угоди Фонду» [4]. Результати моніторингу регулярно публікуються в прес-релізах та звітах МВФ, що дозволяє відсте-

жувати прогрес та ідентифікувати виклики в сфері надання фінансової допомоги. Доповнює моніторинг аудит, який може бути як зовнішнім (незалежні аудиторські компанії), так і внутрішнім (державні контролюючі органи країни-отримувача). Наприклад, Рахункова палата України, згідно зі ст. 98 Конституції України та Законом України «Про Рахункову палату» [7], здійснює зовнішній державний фінансовий контроль за використанням коштів державного бюджету, включаючи міжнародну фінансову допомогу.

Важливу роль відіграють механізми звітності, згідно з якими країни-реципієнти міжнародної фінансової та гуманітарної допомоги зобов'язані регулярно надавати донорам детальні звіти про використання отриманої допомоги у відповідності до вимог, які чітко прописуються у відповідних угодах про позики та гранти. Наприклад, в угодах з Європейським банком реконструкції та розвитку (ЄБРР) або Світовим банком обов'язковим є надання фінансових звітів, звітів про прогрес реалізації проєктів та, у деяких випадках, звітів про дотримання міжнародних екологічних і соціальних стандартів, відповідно до Статуту ЄБРР [11] або Статуту Міжнародного банку реконструкції та розвитку [4]. У разі виявлення порушень умов угод або нецільового використання коштів можуть застосовуватися санкції, що варіюються від призупинення до повного припинення надання фінансової і гуманітарної допомоги. Слід зауважити, що також міжнародні організації відіграють ключову координуючу, наглядову та контрольну роль. Наприклад, агентства ООН, такі як Управління ООН з координації гуманітарних справ (ОСНА), не тільки надають гуманітарну допомогу, а й координують зусилля інших акторів, збирають дані про потреби та моніторять ефективність розподілу допомоги відповідно до цілей Статуту ООН [2] та резолюцій Генеральної Асамблеї і Ради Безпеки. Міжнародний Комітет Червоного Хреста (МКЧХ), діючи на підставі Женевських конвенцій 1949 року [12], здійснює моніторинг дотримання міжнародного гуманітарного права та надає допомогу жертвам конфліктів, що також є формою контролю за дотриманням правових норм у сфері гуманітарної діяльності.

Незважаючи на значний внесок міжнародних урядових та неурядових організацій, урядів країн та приватних осіб у наданні фінансової допомоги і вирішенні гуманітарних проблем під час російсько-української війни, можна визначити ряд недоліків які слід усунути для покращення надання фінансової та гуманітарної допомоги в умовах російсько-української війни (таб. 1).

Таблиця 1

#### Недоліки у наданні гуманітарної допомоги в умовах російсько-української війни та шляхи їх усунення

| Недоліки у наданні гуманітарної допомоги в умовах російсько-української війни                                                                                 | Шляхи усунення недоліків у наданні гуманітарної допомоги в умовах російсько-української війни                                                                                                                                                 |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Відсутність належної координації між міжнародними та місцевими організаціями часто призводить до дублювання зусиль або пропуску важливих сфер допомоги        | - створення єдиного координаційного центру, що об'єднує зусилля всіх організацій;<br>- регулярні зустрічі та обмін інформацією між представниками уряду, міжнародних та неурядових організацій                                                |
| Бюрократичні перепони та складні процедури можуть затримувати надходження допомоги до тих, хто її потребує негайно                                            | - спрощення процедур та скорочення бюрократичних вимог для гуманітарних організацій;<br>- запровадження спеціальних швидких каналів для розподілу гуманітарної допомоги в надзвичайних ситуаціях                                              |
| Часто гуманітарна допомога не відповідає реальним потребам постраждалого населення через недостатнє вивчення місцевої ситуації                                | - проведення регулярних оцінок потреб на місцях із залученням місцевих громад;<br>- залучення місцевих організацій та громад до планування та розподілу допомоги                                                                              |
| Відсутність прозорості у використанні коштів та ресурсів може призводити до нецільового використання допомоги та зниження довіри до гуманітарних організацій. | - впровадження прозорих механізмів звітності та моніторингу використання коштів;<br>- регулярні публічні звіти про діяльність та використання ресурсів гуманітарними організаціями                                                            |
| Небезпечні умови на територіях конфлікту можуть становити загрозу для життя та здоров'я гуманітарних працівників, що ускладнює надання допомоги               | - підвищення рівня безпеки для гуманітарних працівників через забезпечення засобами захисту та проведення спеціальних тренінгів;<br>- співпраця з місцевими владою та військовими для забезпечення безпечного доступу до постраждалих районів |
| Недостатнє фінансування та обмежені ресурси не дозволяють забезпечити всі потреби постраждалого населення                                                     | - активне залучення додаткових донорів та партнерів для фінансової підтримки;<br>- розробка довгострокових стратегій фінансування та забезпечення стійкості гуманітарної допомоги.                                                            |

Отже, усунення цих недоліків вимагатиме спільних зусиль як міжнародних, так і місцевих організацій, урядів та громадянського суспільства. Ефективна координація, прозорість, безпека та відповідність реальним потребам є ключовими факторами для покращення надання гуманітарної допомоги в умовах російсько-української війни.

**Висновки.** Представлене дослідження спрямоване на дослідження правового механізму надання міжнародної фінансової та гуманітарної допомоги, аналізуючи його багатоаспектність і ключові складові. З'ясовано, що джерелами цієї допомоги є широкий спектр суб'єктів: від міжнародних організацій (таких як ООН, ЄС, Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, Міжнародна організація з міграції, Всесвітня продовольча програма та ін.), до міжнародних фінансових інституцій (МВФ, Світового банку, ЄБРР. Суттєвий внесок роблять неурядові організації, серед яких Міжнародний комітет Червоного Хреста, Save the Children, Médecins Sans Frontières, Caritas), а також таку допомогу надає приватний сектор та уряди й народи окремих країн, що відображає глобальну солідарність у підтримці України в умовах російської агресії.

Міжнародна допомога надається у різних формах, включаючи фінансову (позики, гранти, кредити), гуманітарну (продовольство, медикаменти, житло, предмети першої необхідності), технічну (експертна підтримка, навчання, обладнання) та військову. Правова основа цієї допомоги є складною, вона ґрунтується в т.ч. на принципах міжнародного права, таких як суверенітет, невтручання, співробітництво, гуманність, нейтральність та неупередженість. Міжнародне гуманітарне право, зокрема Женевські конвенції та Додаткові протоколи, чітко регламентує надання гуманітарної допомоги в умовах збройних конфліктів, закріплюючи право на допомогу для жертв

та обов'язок сторін конфлікту дозволяти її проходження. Для фінансової та технічної допомоги застосовуються рамкові угоди про співробітництво та конкретні договори про позики і гранти, що деталізують умови надання, використання та контролю з використання міжнародної допомоги країнами-реципієнтами. На національному рівні функціонує власне законодавство, що охоплює бюджетне, податкове, митне законодавство, закони про міжнародні договори, публічні закупівлі, а також акти, що регулюють діяльність благодійних організацій та антикорупційне законодавство.

Попри значні обсяги та різноманіття допомоги, існують певні недоліки, які можуть впливати на ефективність міжнародної фінансової та гуманітарної допомоги в умовах російсько-української війни. Серед них виділяється проблема координації між численними донорами та реципієнтами, що може призводити до дублювання зусиль або нерівномірного розподілу, існують виклики, пов'язані з логістикою та доступом до постраждалих районів, особливо в умовах активних бойових дій, незважаючи на наявність механізмів контролю відмічаються факти нецільового використання коштів та високі корупційні ризики. Перспективи подальшого вдосконалення механізму надання міжнародної фінансової та гуманітарної допомоги полягають у посиленні координації на всіх рівнях, гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами, забезпеченні прозорості та підзвітності у використанні ресурсів, а також у розвитку інноваційних підходів до надання допомоги, що враховуватимуть довгострокові потреби постраждалого населення та сприятимуть відновленню країни. Лише комплексний підхід, що охоплює правові, організаційні і інституційні аспекти, дозволить максимізувати ефективність міжнародної підтримки України в ході російсько-української війни.

#### ЛІТЕРАТУРА

- Бесєдіна І.О. Принципи гуманітарної допомоги. *Електронне наукове видання «аналітично-порівняльне правознавство»*. Випуск № 02, 2025. С. 491-496.
- Статут ООН (повний текст). Офіційна сторінка ООН. URL: <https://www.un.org/ru/about-us/un-charter/full-text> (дата звернення: 05.04.2025)
- Угода про співробітництво у сфері безпеки між Україною та Швецією. Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/news/ugoda-pro-spirobitnictvo-u-sferi-bezpeki-mizh-ukrayinoyu-ta-91229> (дата звернення: 13.04.2025)
- Articles of Agreement of the International Monetary Fund. International Monetary Fund : official website. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/aa/aa.pdf> (дата звернення: 24.05.2025).
- Про гуманітарну допомогу: Закон України від 22.10.1999 р. № 1192-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1192-14#top> (дата звернення: 12.04.2025)
- Городиська В. Військова техніка та мільярди доларів: що отримала Україна від партнерів за рік війни. 24: Економіка. 2023. URL: [https://24tv.ua/economy/mizhnarodna-dopomoga-2023-skilki-viyskovoyi-finsanovoyi-dopomogi\\_n2270406](https://24tv.ua/economy/mizhnarodna-dopomoga-2023-skilki-viyskovoyi-finsanovoyi-dopomogi_n2270406) (дата звернення: 09.04.2025)
- Николайчук Н. Роль іноземної фінансової допомоги у стабілізації української економіки в умовах повномасштабної війни протягом 2022-2023 років. Національний університет «Києво-Могилянська академія». 2024. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/5adba654-6d39-4ae1-a5ad-39919f844353/content> (дата звернення: 11.04.2025)
- Підтримка України під час війни. World Bank Group. 2023. URL: <https://www.worldbank.org/uk/country/ukraine/brief/peace> (дата звернення: 04.04.2025)
- Рада ЄС затвердила інструмент Ukraine Facility обсягом 50 млрд євро на 2024-2027 роки. Комунікаційна команда віцепрем'єрки питань європейської та євроатлантичної інтеграції. 2024. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/news/rada-yes-zatverdyla-instrument-ukraine-facility-obssyagom-50-mlrd-yevro-na-2024-2027-roky/> (дата звернення: 12.04.2025)
- Фінансова підтримка. Портал «Інформація під час війни для людей з інвалідністю та людей старшого віку». 2024. URL: [https://dopomoha-info.org.ua/dopomoga/finsanova-pidtrymka/#%D0%94%D0%BE%D0%BF%D0%BC%D0%BE%D0%B3%D0%B0\\_%D0%B2%D1%96%D0%B4\\_%D0%BC%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D1%85\\_%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9\\_%D1%82%D0%B0\\_%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%B8\\_%D1%97%D1%97\\_%D0%BE%D1%82%D1%80%D0%B8%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D0%B%D1%8F](https://dopomoha-info.org.ua/dopomoga/finsanova-pidtrymka/#%D0%94%D0%BE%D0%BF%D0%BC%D0%BE%D0%B3%D0%B0_%D0%B2%D1%96%D0%B4_%D0%BC%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D1%85_%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9_%D1%82%D0%B0_%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%B8_%D1%97%D1%97_%D0%BE%D1%82%D1%80%D0%B8%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D0%B%D1%8F) (дата звернення: 14.04.2025)
- Agreement Establishing the European Bank for Reconstruction and Development. Paris, 29 трав. 1990 р. URL: [https://www.ebrd.com/downloads/research/official\\_docs/ebd-agreement.pdf](https://www.ebrd.com/downloads/research/official_docs/ebd-agreement.pdf) (дата звернення: 24.04.2025)
- Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни: ООН від 12.08.1949 р. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_154#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text) (дата звернення: 24.04.2025)